ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CHRISTINE STIX-HACKL
της 12ης Σεπτεμβρίου 2006 [1]

I — Εισαγωγή

1. Στην υπό κρίση υπόθεση το ιταλικό Ufficio del Giudice di pace di Monselice ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τα άρθρα 2, 3 και 12 της οδηγίας 2000/13/ΕΚ [2]. Το βασικό ερώτημα που τίθεται συναφώς είναι ποιος έχει, κατά τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, την ευθύνη για το γεγονός ότι οι ενδείξεις που αναγράφονται στην ετικέτα ενός προσυσκευασμένου τροφίμου —στην υπόθεση της κύριας δίκης πρόκειται για τον κατ' όγκο αλκοολικό τίτλο ενός ηδύποτου από αρωματικά χόρτα— δεν συμπίπτουν με τις πραγματικές τιμές που προκύπτουν από τις αναλύσεις. Με βάση τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης της κύριας δίκης, την ευθύνη αυτή μπορεί να έχει αφενός ο παραγωγός του προϊόντος, που είναι ο μόνος υπεύθυνος για την παραγωγή και προσυσκευασία του, και αφετέρου ο εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος επιχειρηματίας που προβαίνει —απλώς και μόνο— στη διανομή του τροφίμου.

II — Νομικό πλαίσιο

Α — *Κοινοτική νομοθεσία*

2. Η οδηγία 79/112/ΕΟΚ [3], η οποία τροποποιήθηκε επανειλημμένα σε ουσιώδη σημεία της, κωδικοποιήθηκε, για λόγους σαφήνειας και εξορθολογισμού [4], και καταργήθηκε από την οδηγία 2000/13.

3. Η έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/13 έχει ως εξής:

«Κάθε ρύθμιση σχετική με την επισήμανση των τροφίμων πρέπει να βασίζεται, πριν απ' όλα, στην αρχή της πληροφόρησης και της προστασίας των καταναλωτών.»

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων (ΕΕ L 109, σ. 29, στο εξής: οδηγία 2000/13).

3 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1978, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή καθώς επίσης και τη διαφήμισή τους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 33).

4 — Βλ. την πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/13.

4. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/13 ορίζει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία αφορά την επισήμανση των τροφίμων που προορίζονται να παραδοθούν ως έχουν στον τελικό καταναλωτή, καθώς επίσης και ορισμένα ζητήματα σχετικά με την παρουσίαση και τη διαφήμισή τους.»

Το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 2000/13 περιέχει ορισμούς εννοιών. Σύμφωνα με τους ορισμούς αυτούς [5], ως «προσυσκευασμένο τρόφιμο» νοείται «η μονάδα πωλήσεως που προορίζεται να παρουσιασθεί ως έχει στον τελικό καταναλωτή και στις μονάδες ομαδικής εστίασης και που αποτελείται από ένα τρόφιμο και τη συσκευασία, μέσα στην οποία έχει [τοποθετηθεί] πριν από την προσφορά του προς πώληση, εφόσον η συσκευασία αυτή το καλύπτει ολικά ή μερικά, αλλά κατά τρόπο που να μην είναι δυνατόν να τροποποιηθεί το περιεχόμενο, χωρίς να ανοιχτεί ή ένα τροποποιηθεί η συσκευασία».

5. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/13 ορίζει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«1. Η επισήμανση και οι τρόποι σύμφωνα με τους οποίους πραγματοποιείται δεν πρέπει:

α) να είναι φύσεως τέτοιας, ώστε να οδηγούν σε πλάνη τον αγοραστή, ιδίως:

i) ως προς τα χαρακτηριστικά του τροφίμου και ιδίως τη φύση, την ταυτότητα, τις ιδιότητες, τη σύνθεση, την ποσότητα, τη διατηρησιμότητα, την καταγωγή ή προέλευση, τον τρόπο παρασκευής ή λήψεως,

ii) με την απόδοση [στο] τρόφιμο αποτελεσμάτων ή ιδιοτήτων που δεν έχει,

iii) με τον υπαινιγμό ότι το τρόφιμο έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ενώ στην πραγματικότητα όλα τα παρόμοια τρόφιμα έχουν αυτά τα ίδια χαρακτηριστικά,

β) [...]».

6. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/13 απαριθμεί όλες τις ενδείξεις που πρέπει να περιλαμβάνει υποχρεωτικά η επισήμανση των τροφίμων. Μεταξύ των ενδείξεων αυτών περιλαμβάνονται, κατά το

5 — Άρθρο 1, παράγραφος 3, στοιχείο β΄.

σημείο 7, «το όνομα ή η εμπορική επωνυμία και η διεύθυνση του κατασκευαστή ή του συσκευαστή ή ενός πωλητή εγκατεστημένου στο εσωτερικό της Κοινότητας» και, κατά το σημείο 10, «για τα ποτά με περιεκτικότητα σε οινόπνευμα μεγαλύτερη από 1,2 % κατ' όγκο, η αναγραφή του κτηθέντος κατ' όγκο αλκοολικού τίτλου».

7. Το άρθρο 12 της οδηγίας 2000/13 ορίζει τα εξής:

«Οι κανόνες σύμφωνα με τους οποίους αναφέρεται ο κατ' όγκο αλκοολικός τίτλος, σε ό,τι αφορά τα προϊόντα που υπάγονται στις κλάσεις 22.04 και 22.05 του κοινού δασμολογίου, καθορίζονται από τις ειδικές κοινοτικές διατάξεις που ισχύουν στην περίπτωσή τους.

Για τα λοιπά ποτά με περιεκτικότητα σε αλκοόλη μεγαλύτερη από 1,2 % κατ' όγκο, οι κανόνες αυτοί καθορίζονται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 20, παράγραφος 2.»

8. Η αναγραφή του κατ' όγκο αλκοολικού τίτλου κατά το άρθρο 12 της οδηγίας 2000/13 διέπεται ειδικότερα από τις διατάξεις της οδηγίας 87/250/ΕΟΚ[6].

6 — Οδηγία της Επιτροπής, της 15ης Απριλίου 1987, σχετικά με την αναγραφή του ογκομετρικού αλκοολικού τίτλου κατά την επισήμανση των αλκοολούχων ποτών που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή (ΕΕ L 113, σ. 57).

9. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 87/250 προβλέπει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Οι θετικές ή αρνητικές ανοχές που επιτρέπονται για την αναγραφή του αλκοολικού τίτλου, εκφραζόμενες σε απόλυτες τιμές, είναι οι εξής:

α) ποτά που δεν κατονομάζονται παρακάτω:

0,3 % vol

[...]»

10. Το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/13 έχει ως εξής:

«α) Όταν τα τρόφιμα είναι προσυσκευασμένα, οι ενδείξεις που προβλέπονται στο άρθρο 3 και στο άρθρο 4, παράγραφος 2, αναγράφονται πάνω στην προσυσκευασία ή σε μια ετικέτα συνδεδεμένη με αυτή.

β) Κατά παρέκκλιση του στοιχείου α΄ και με την επιφύλαξη των κοινοτικών διατάξεων σχετικά με τις ονομαστικές ποσότητες, όταν τα προσυσκευασμένα τρόφιμα:

— προορίζονται μεν για τον τελικό καταναλωτή, αλλά διατίθενται στο εμπόριο σε στάδιο που προηγείται της πώλησης στον τελικό καταναλωτή και όταν το στάδιο αυτό δεν είναι η πώληση σε μονάδα ομαδικής εστίασης,

— προορίζονται να παραδοθούν στις μονάδες ομαδικής εστίασης προκειμένου να παρασκευασθούν, να μεταποιηθούν, να τεμαχισθούν ή να πωληθούν,

οι ενδείξεις που προβλέπονται στο άρθρο 3 και στο άρθρο 4, παράγραφος 2, είναι δυνατόν να αναγράφονται μόνο στα σχετικά με τα τρόφιμα αυτά εμπορικά έγγραφα, εφόσον εξασφαλισθεί ότι τα έγγραφα αυτά, που θα περιλαμβάνουν όλες τις αναγραφόμενες στην ετικέτα ενδείξεις, είτε θα συνοδεύουν τα τρόφιμα στα οποία αναφέρονται είτε θα αποστέλλονται ταυτόχρονα ή πριν από την παράδοσή τους.

γ) Στις περιπτώσεις που ορίζονται στο στοιχείο β΄, οι ενδείξεις που προβλέπονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημεία 1, 5, 7 καθώς και ενδεχομένως η ένδειξη που προβλέπει το άρθρο 10 αναγράφονται επίσης στην εξωτερική συσκευασία εντός της οποίας προσφέρονται τα τρόφιμα στο εμπόριο.»

11. Τέλος, το άρθρο14 της οδηγίας 2000/13 προβλέπει τα εξής:

«Για τρόφιμα που δεν προσφέρονται προσυσκευασμένα στον τελικό καταναλωτή και στις μονάδες ομαδικής εστίασης ή για τρόφιμα που συσκευάζονται στον τόπο πωλήσεως, εφόσον το ζητήσει ο αγοραστής, ή προσυσκευάζονται για άμεση πώληση, τα κράτη μέλη καθορίζουν τον τρόπο σύμφωνα με τον οποίο αναγράφονται οι ενδείξεις που προβλέπονται στο άρθρο 3 και στο άρθρο 4, παράγραφος 2.

Τα κράτη μέλη δύνανται να θεωρούν ως μη υποχρεωτικές τις ενδείξεις αυτές ή ορισμένες από αυτές, υπό την προϋπόθεση ότι εξασφαλίζεται η πληροφόρηση του αγοραστή.»

12. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ο κανονισμός (ΕΚ) 178/2002 [7]. Η τριακοστή αιτιολογική σκέψη του εν λόγω κανονισμού έχει ως εξής:

«Μια επιχείρηση τροφίμων βρίσκεται στην καλύτερη θέση για την ανάπτυξη ενός

7 — Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 2002, για τον καθορισμό των γενικών αρχών και απαιτήσεων της νομοθεσίας για τα τρόφιμα, για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Αρχής για την Ασφάλεια των Τροφίμων και τον καθορισμό διαδικασιών σε θέματα ασφαλείας των τροφίμων (ΕΕ L 31, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 178/2002).

ασφαλούς συστήματος προμήθειας τροφίμων και για να εγγυάται ότι τα τρόφιμα που προμηθεύει είναι ασφαλή· η επιχείρηση τροφίμων πρέπει συνεπώς να έχει την πρωταρχική νομική ευθύνη για τη διασφάλιση της ασφάλειας των τροφίμων· παρόλο που η αρχή αυτή υπάρχει σε ορισμένα κράτη μέλη και τομείς της νομοθεσίας για τα τρόφιμα, σε άλλους τομείς αυτό είτε δεν προβλέπεται ρητώς είτε η ευθύνη αναλαμβάνεται από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών, μέσω των ελεγκτικών δραστηριοτήτων που διεξάγουν. Τέτοιες διαφορές ενδέχεται να δημιουργήσουν φραγμούς στο εμπόριο και να στρεβλώσουν τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων τροφίμων στα διάφορα κράτη μέλη.»

παραγωγής, μεταποίησης και διανομής μέσα στην επιχείρηση που βρίσκεται υπό τον έλεγχό τους, ικανοποιούν τις απαιτήσεις της νομοθεσίας για τα τρόφιμα οι οποίες αφορούν τις δραστηριότητές τους και επαληθεύουν την ικανοποίηση αυτών των απαιτήσεων.

13. Στο άρθρο 3, σημείο 3, του κανονισμού 178/2002 περιλαμβάνεται ο ακόλουθος ορισμός:

2. Τα κράτη μέλη εκτελούν τη νομοθεσία για τα τρόφιμα, παρακολουθούν και επαληθεύουν εάν τηρούνται οι σχετικές απαιτήσεις της νομοθεσίας αυτής από τους υπευθύνους των επιχειρήσεων τροφίμων και ζωοτροφών σε όλα τα στάδια παραγωγής, μεταποίησης και διανομής.

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού [...] [ως] "υπεύθυνος επιχείρησης τροφίμων" [νοούνται] τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που έχουν την ευθύνη να εξασφαλίσουν ότι πληρούνται οι απαιτήσεις της νομοθεσίας για τα τρόφιμα μέσα στην επιχείρηση τροφίμων που έχουν υπό τον έλεγχό τους.»

Για τον σκοπό αυτό διατηρούν σύστημα επίσημων ελέγχων και άλλων δραστηριοτήτων όπως αρμόζει στις περιστάσεις, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η δημόσια επικοινωνία σε θέματα που αφορούν την ασφάλεια και τον κίνδυνο των τροφίμων και των ζωοτροφών, η εποπτεία της ασφάλειας των τροφίμων και των ζωοτροφών και άλλες δραστηριότητες παρακολούθησης που καλύπτουν όλα τα στάδια παραγωγής, μεταποίησης και διανομής.

14. Το άρθρο 17 του κανονισμού 178/2002 επιγράφεται: «Υποχρεώσεις» και έχει ως εξής:

Τα κράτη μέλη καθορίζουν επίσης το σύστημα των κυρώσεων που επιβάλλονται στις παραβιάσεις της νομοθεσίας για τα τρόφιμα και τις ζωοτροφές. Οι εν λόγω κυρώσεις πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές.»

«1. Οι υπεύθυνοι επιχειρήσεων τροφίμων και ζωοτροφών εξασφαλίζουν ότι τα τρόφιμα ή οι ζωοτροφές, σε όλα τα στάδια της

Β — *Εθνική νομοθεσία*

15. Το decreto legislativo (νομοθετικό διάταγμα) 109/92, της 27ης Ιανουαρίου 1992, για τη μεταφορά στην ιταλική έννομη τάξη των οδηγιών 89/395/ΕΟΚ και 89/396/ΕΟΚ, που αφορούν την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων [8], τροποποιήθηκε με το decreto-legge 181, της 23ης Ιουνίου 2003, για τη μεταφορά στην ιταλική έννομη τάξη της οδηγίας 2000/13/ΕΚ σχετικά με την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων [9] (στο εξής: Ν.Δ. 109/92).

16. Το άρθρο 12, παράγραφος 3, του Ν.Δ. 109/92 ορίζει τα εξής:

«Οι θετικές ή αρνητικές ανοχές που επιτρέπονται για την αναγραφή του αλκοολικού τίτλου, εκφραζόμενες σε απόλυτες τιμές, είναι οι εξής:

[...]

d) 0,3 % vol. για τα ποτά, εκτός από όσα περιλαμβάνονται στα στοιχεία a, b και c.»

17. Το άρθρο 18, παράγραφος 3, του εν λόγω Ν.Δ. προβλέπει τα εξής:

«Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων [του άρθρου 12] επιβάλλεται διοικητικό πρόστιμο από 600 μέχρι 3 500 ευρώ».

ΙΙΙ — Πραγματικά περιστατικά, διαδικασία στην κύρια υπόθεση και προδικαστικά ερωτήματα

18. Στις 13 Μαρτίου 2003 ορισμένοι υπάλληλοι της ULSS (Unità Locale Socio Sanitaria) nº 17 Azienda Autonoma Conselve-Este Monselice-Montagnana (τοπικής υγειονομικής μονάδας αριθ. 17 του Conselve-Este Monselice-Montagnana, στο εξής: ULSS 17) κατάρτισαν έκθεση για τη λήψη πέντε δειγμάτων από ένα ηδύποτο με βάση αρωματικά χόρτα που ονομάζεται «Amaro alle erbe» και που βρισκόταν στα ράφια ενός καταστήματος πωλήσεων της Lidl Italia Srl, της προσφεύγουσας στην κύρια δίκη (στο εξής: Lidl Italia), στο Monselice και στην οδό via Colombo, αριθ. 33. Στην ετικέτα του εν λόγω προϊόντος αναγράφεται ότι το οινοπνευματώδες αυτό ποτό παράγεται στη Γερμανία από την εταιρία Jürgen Weber GmbH.

19. Στις 17 Μαρτίου 2003 τα δείγματα αυτά υποβλήθηκαν σε ανάλυση από το αρμόδιο για την επαρχία της Πάδουας κατάστημα του ARPAV (Agenzia Regionale per la Prevenzione e Protezione Ambientale del

8 — *GURI* (Εφημερίδα της Κυβέρνησης της Ιταλίας) αριθ. 39, της 17ης Φεβρουαρίου 1992, τακτικό συμπλήρωμα.

9 — *GURI* αριθ. 167 της 21ης Ιουλίου 2003.

Veneto). Με την ανάλυση αυτή διαπιστώθηκε ότι ο κατ' όγκο αλκοολικός τίτλος του ποτού που πωλούσε η Lidl Italia ήταν μικρότερος από 35 %, δηλαδή από τον αλκοολικό τίτλο που είχε αναγράψει στην ετικέτα ο παραγωγός. Οι τιμές που διαπιστώθηκαν κατά την ανάλυση υπερέβαιναν το όριο ανοχής του 0,3 %, το οποίο είναι το προβλεπόμενο όριο για τα ποτά αυτού του είδους.

20. Αντίθετα, από μεταγενέστερες αναλύσεις που πραγματοποίησε για λογαριασμό της Lidl Italia ένα εργαστήριο αναγνωρισμένο από την εθνική υγειονομική υπηρεσία προέκυψε ότι ο αλκοολικός τίτλος ήταν σύμφωνος με τον αναγραφόμενο από τον παραγωγό στην ετικέτα του προϊόντος. Ο μεταγενέστερος όμως έλεγχος των αναλύσεων, τον οποίο πραγματοποίησε το Istituto Superiore di Sanità (Ανώτατο Υγειονομικό Ινστιτούτο), επιβεβαίωσε ότι ο κατ' όγκο αλκοολικός τίτλος υπολειπόταν, ελάχιστα έστω, του τίτλου που αναγραφόταν στην ετικέτα του προϊόντος.

21. Λόγω των παραπάνω αποτελεσμάτων των αναλύσεων, η ULSS 17 συνέταξε στις 3 Ιουλίου 2003 σε βάρος της Lidl Italia έκθεση σχετικά με παράβαση του άρθρου 12, σημείο 3, στοιχείο d, του Ν.Δ. 109/92. Κατόπιν διεξαγωγής ορισμένης διοικητικής διαδικασίας, ο Comune di Arcole, καθού στην κύρια δίκη (στο εξής: καθού), επέβαλε στη Lidl Italia, με πράξη της 23ης Δεκεμβρίου 2004, πρόστιμο ύψους 3 115 ευρώ.

22. Η Lidl Italia πρόσβαλε την παραπάνω πράξη, ισχυριζόμενη ότι η σχετική παράβαση δεν μπορεί να της καταλογιστεί, διότι δεν παράγει η ίδια το επίμαχο προϊόν, αλλά απλώς το εμπορεύεται στα σημεία πωλήσεών της.

23. Ο αιτών δικαστής, ο Giudice di pace di Monselice, θεωρεί ότι η έκδοση της απόφασής του εξαρτάται από την ερμηνεία των άρθρων 2, 3 και 12 της οδηγίας 2000/13. Υπό τις συνθήκες αυτές, ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο, με διάταξη της 12ης Ιουλίου 2005, η οποία περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 12 Αυγούστου 2005, αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης επί των εξής ερωτημάτων:

«1) Πρέπει η οδηγία 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων, να ερμηνευθεί με την έννοια ότι, όσον αφορά τα προσυσκευασμένα τρόφιμα τα οποία ορίζονται στο άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας, οι κανονιστικές υποχρεώσεις που επιβάλλει, ιδίως δε οι υποχρεώσεις κατά τα άρθρα 2, 3 και 12, επιβάλλονται αποκλειστικά και μόνο στον παραγωγό του προσυσκευασμένου τροφίμου;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, πρέπει τα άρθρα 2, 3 και 12 της οδηγίας 2000/13/ΕΚ να ερμηνευθούν με την έννοια ότι δεν επιτρέπουν να θεωρείται ότι ο επιχειρηματίας που είναι εγκατεστημένος εντός κράτους μέλους και απλώς διανέμει ένα προσυσκευασμένο τρόφιμο (σύμφωνα με τον ορισμό του προσυσκευασμένου τροφίμου στο άρθρο 1 της οδηγίας 2000/13/ΕΚ) που έχει παραχθεί από επιχειρηματία εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος έχει την ευθύνη για την παράβαση που έχει διαπιστώσει μια δημόσια αρχή και που συνίσταται στην ανακρίβεια της αριθμητικής τιμής (εν προκειμένω του κατ' όγκο αλκοολικού

τίτλου) που έχει αναγραφεί από τον παραγωγό στην ετικέτα του προσυσκευασμένου τροφίμου, με συνέπεια να επιβάλλεται στον πρώτο αναφερθέντα επιχειρηματία η ανάλογη κύρωση ακόμη και στην περίπτωση που ο επιχειρηματίας αυτός (δηλαδή αυτός που απλώς και μόνο διανέμει το προϊόν) εμπορεύεται απλώς το τρόφιμο όπως του παραδίδεται από τον παραγωγό του;»

IV — Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Α — *Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

24. Υπενθυμίζεται καταρχάς ότι, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ εθνικών δικαστηρίων και Δικαστηρίου κατά τη διαδικασία της έκδοσης προδικαστικών αποφάσεων, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να διαπιστώνουν και να εκτιμούν τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς, ενώ το Δικαστήριο καλείται να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο τα στοιχεία ερμηνείας που του είναι αναγκαία για την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς.

25. Το βασικό ζήτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι ποιος ευθύνεται, κατά τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου για την επισήμανση των τροφίμων, για την ακρίβεια των ενδείξεων που αναγράφονται στην ετικέτα ενός προσυσκευασμένου τροφίμου. Ενώ το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά συναφώς την ευθύνη του παραγωγού, με το δεύτερο ερώτημα τίθεται το ζήτημα της ευθύνης του επιχειρηματία που απλώς διανέμει προσυσκευασμένα τρόφιμα. Επειδή η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα εξαρτάται από την απάντηση στο πρώτο, είναι δυνατή η συνεξέταση αμφότερων των προδικαστικών ερωτημάτων.

26. Αντίθετα άλλωστε από ό,τι υποστηρίζει η Ιταλική Κυβέρνηση, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα δεν πρέπει να θεωρηθεί απαράδεκτο για τον λόγο ότι αφορά την πολιτική που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη στον τομέα του ποινικού δικαίου. Το Δικαστήριο δεν καλείται να εξετάσει κατά πόσον οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την οδηγία εμπίπτουν στο πεδίο του ποινικού ή έστω του διοικητικού εθνικού δικαίου.

Β — *Ισχυρισμοί και κύρια επιχειρήματα*

27. Η *Lidl Italia* υποστηρίζει ότι οι ενδείξεις που, κατά την οδηγία, πρέπει να αναγράφονται υποχρεωτικά στην ετικέτα, με σκοπό την προστασία του καταναλωτή, πρέπει να τηρούνται μόνο από τον παραγωγό του τροφίμου. Είναι προφανές ότι ο έμπορος που είναι υπεύθυνος για την πώληση και μόνο του προϊόντος δεν μπορεί ποτέ να διαθέτει τις πληροφορίες που αφορούν αποκλειστικά και μόνο τη διαδικασία παραγωγής. Ο επιχειρηματίας που διανέμει το προϊόν μπορεί να έχει ευθύνη μόνο αν μετείχε στην προηγηθείσα συσκευασία των προϊόντων. Αντίθετα, ο οδηγία αποκλείει οποιαδήποτε μορφή αντικειμενικής ευθύνης του επιχειρηματία αυτού.

28. Κατά την άποψη της *Ιταλικής Κυβέρνησης*, αν ληφθεί υπόψη η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της καλής πίστης, ο διανομέας ενός προϊόντος μπορεί βασίμως να προσδοκά ότι ο παραγωγός του προϊόντος αυτού έχει τηρήσει τις ισχύουσες εναρμονισμένες απαιτήσεις του κοινοτικού δικαίου. Η αρχή αυτή δεν έχει εφαρμογή μόνο στην περίπτωση που υφίσταται ειδικότερη ρύθμιση, όπως είναι π.χ. ο κανονισμός 178/2002.

29. Κατά την άποψη της *Γαλλικής Κυβέρνησης*, τα κράτη μέλη μπορούν βασίμως να απαιτούν από τους πωλητές τροφίμων να επαληθεύουν κατά πόσον είναι ακριβείς οι ενδείξεις που αναγράφονται στην ετικέτα. Τούτο εξυπηρετεί την πληροφόρηση και την προστασία του καταναλωτή, ιδίως όταν ο παραγωγός του προϊόντος είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος. Η ευθύνη του διανομέα του προϊόντος στο κράτος μέλος εισαγωγής δεν απαλλάσσει πάντως το κράτος όπου είναι εγκατεστημένος ο παραγωγός από την υποχρέωση επίβλεψης της τήρησης από τον παραγωγό αυτό των υποχρεώσεων νομότυπης επισήμανσης. Οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών μπορούν συναφώς να παρέχουν αμοιβαία υποστήριξη.

30. Η *Ισπανική Κυβέρνηση* τονίζει ότι, από την άποψη της προστασίας του καταναλωτή, δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ των προτέρων η ευθύνη όλων εκείνων των εμπόρων που εμπλέκονται σε μία από τις φάσεις για τη διάθεση του προϊόντος στην αγορά των αγαθών ή των υπηρεσιών, εφόσον οι φάσεις αυτές είναι αναγκαίες προκειμένου να τεθεί το προϊόν στη διάθεση του τελικού καταναλωτή. Εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να εξακριβώσει κατά πόσον η οικεία επιχείρηση πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής διάταξης που προβλέπει την επιβολή κυρώσεων και κατά πόσον ενήργησε παρανόμως και υπαιτίως. Η ερμηνεία της οδηγίας δεν αποκλείει πάντως τη δυνατότητα επιβολής κύρωσης στον διανομέα ενός προϊόντος για τη συμπεριφορά του, ανεξάρτητα από την ενδεχόμενη επιβολή κύρωσης στον παραγωγό, καθόσον μάλιστα ο διανομέας του προϊόντος βρίσκεται εγγύτερα στον καταναλωτή.

31. Η *Ολλανδική Κυβέρνηση* υποστηρίζει ότι οι επιβαλλόμενες υποχρεώσεις, αν ληφθούν υπόψη το γράμμα και ο σκοπός της οδηγίας, αφορούν όλους γενικά τους εμπόρους που πωλούν προσυσκευασμένα τρόφιμα. Οι υποχρεώσεις αυτές επιβάλλονται, με σκοπό την προστασία του καταναλωτή, ακόμη και σε όσους δεν έχουν επιθέσει οι ίδιοι την ετικέτα επί του προϊόντος.

32. Η *Επιτροπή* θεωρεί καταρχάς δεδομένο ότι η οδηγία δεν περιλαμβάνει καμία ρητή ρύθμιση για την ευθύνη. Κατά συνέπεια, είτε την υποχρέωση τήρησης των ενδείξεων της ετικέτας έχει μόνο ο παραγωγός του οινοπνευματώδους ποτού είτε υφίσταται μια αόριστη ευθύνη όλων όσοι δρουν στον τομέα των τροφίμων. Αν ληφθούν υπόψη η ανάγκη προστασίας του καταναλωτή και το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού 178/2002, πρέπει, σε τελική ανάλυση, να προτιμηθεί η τελευταία από αυτές τις ερμηνευτικές δυνατότητες.

33. Κατά την Επιτροπή, προϋπόθεση για την ύπαρξη τέτοιας ευθύνης του εμπόρου είναι πάντως να μπορεί ο έμπορος αυτός να εξακριβώσει αν ο πραγματικός κατ' όγκο αλκοολικός τίτλος ανταποκρίνεται στον αναγραφόμενο στην ετικέτα. Η ύπαρξη της δυνατότητας αυτής πρέπει να εξετάζεται από τα εθνικά δικαστήρια. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο διανομέας του προϊόντος μπορεί κάλλιστα να έχει αυτή τη δυνατότητα εξακρίβωσης.

Γ — *Νομική εκτίμηση*

34. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσία, με τα προδικαστικά ερωτήματα, ποιος είναι υπεύθυνος, κατά την οδηγία 2000/13, για τις ενδείξεις που αναγράφονται στην ετικέτα των προσυσκευασμένων τροφίμων και ποιος επομένως υπέχει ευθύνη για την ανακρίβεια των ενδείξεων αυτών.

35. Καταρχάς επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η ευθύνη για τις ανακριβείς ενδείξεις δεν ρυθμίζεται ρητά από την οδηγία 2000/13. Συναφώς υπενθυμίζω ότι η επιλογή των κυρώσεων για τις περιπτώσεις παράβασης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την οδηγία 2000/13 εναπόκειται καταρχήν στον εθνικό νομοθέτη. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να παραθέσω τη νομολογία του Δικαστηρίου, κατά την οποία τα κράτη μέλη, «καίτοι διατηρούν το δικαίωμα επιλογής των κυρώσεων, [...] οφείλουν ιδίως να μεριμνούν ώστε για παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου να επιβάλλονται κυρώσεις υπό ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις ανάλογες εκείνων που επιβάλλονται για παραβιάσεις της εθνικής νομοθεσίας αναλόγου φύσεως και σημασίας και οι οποίες, πάντως, να έχουν αποτελεσματικό, ανάλογο και αποτρεπτικό χαρακτήρα» [10].

36. Αντίθετα, ο προσδιορισμός των προσώπων που βαρύνονται με τις σχετικές υποχρεώσεις εναπόκειται στο κοινοτικό δίκαιο. Επιβάλλεται πάντως η διαπίστωση ότι τα πρόσωπα που βαρύνονται με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την οδηγία 2000/13 —και ειδικότερα από τα άρθρα 2 και 3 της οδηγίας αυτής— δεν προσδιορίζονται.

37. Από το γεγονός αυτό όμως δεν μπορεί να συναχθεί —αντίθετα από ό,τι υποστηρίζει η Lidl Italia— ότι ο επιχειρηματίας που απλώς και μόνο διανέμει το προϊόν δεν υπέχει σε καμία περίπτωση ευθύνη για την ανακρίβεια των ενδείξεων αυτών, αφού η ύπαρξη τέτοιας ευθύνης, αν μη τι άλλο, δεν αποκλείεται εκ πρώτης όψεως. Εξάλλου, αυτό το επιχείρημα θα μπορούσε να προβληθεί επίσης υπέρ όλων των λοιπών δυνητικών υπευθύνων, οι οποίοι επίσης δεν προσδιορίζονται ρητά.

38. Δεν μπορεί πάντως να υπάρχει καμία αμφιβολία για το γεγονός ότι η ύπαρξη

10 — Βλ. ειδικότερα την απόφαση της 3ης Μαΐου 2005, C-387/02, C-391/02 και C-403/02, Berlusconi (Συλλογή 2005, σ. I-3565, σκέψη 65, όπου παρατίθενται και άλλες αποφάσεις).

ευθύνης για τις ανακριβείς ενδείξεις συμβάλλει αποφασιστικά στην επίτευξη των σκοπών που επιδιώκονται με την οδηγία 2000/13.

39. Επομένως, επιβάλλεται η ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας με βάση το γράμμα και τον σκοπό τους, ώστε να προσδιοριστούν τα πρόσωπα που βαρύνουν οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την οδηγία 2000/13.

1. Αποκλειστική ευθύνη του παραγωγού;

40. Καταρχάς πρέπει να εξεταστεί η άποψη ότι αποκλειστική ευθύνη έχει ο παραγωγός του προσυσκευασμένου τροφίμου.

41. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η οδηγία 2000/13 δεν περιλαμβάνει καμία σχετική ρύθμιση, η άποψη αυτή θα μπορούσε να στηριχτεί σε ρυθμίσεις που αφορούν άλλους τομείς του κοινοτικού δικαίου.

42. Συναφώς θα ήθελα να αναφέρω το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 98/37/ΕΚ [11]. Σε σχέση με το άρθρο αυτό, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «δεν συνάδει προς την οικονομία της εν λόγω οδηγίας, ιδίως προς το άρθρο της 7, παράγραφος 3, ο πολλαπλασιασμός των υποκειμένων που είναι δυνατό να είναι υπεύθυνοι όσον αφορά την πιστότητα των μηχανών» [12].

43. Πρέπει εντούτοις να ληφθεί υπόψη ότι η κρίσιμη εν προκειμένω οδηγία 2000/13 δεν περιέχει καμία τέτοια ρητή ρύθμιση. Όσον αφορά μάλιστα την προαναφερθείσα οικονομία του άρθρου 7, παράγραφος 3, της οδηγίας 98/37, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η εν λόγω διάταξη κάνει λόγο ρητά για μέτρα εναντίον αυτού που επέθεσε τη σήμανση ή συνέταξε τη δήλωση.

44. Επιπλέον, η ρύθμιση που περιλαμβάνεται στην οδηγία 98/37 επιδιώκει άλλο σκοπό, και συγκεκριμένα την απλούστευση των τρόπων απόδειξης της πιστότητας των μηχανών, ώστε να διασφαλιστεί κατά το δυνατόν η ελεύθερη κυκλοφορία τους εντός της εσωτερικής αγοράς. Αντίθετα, οι βασικοί σκοποί της οδηγίας 2000/13 συνίστανται, σύμφωνα με την έκτη αιτιολογική σκέψη της, στην «πληροφόρηση και στην προστασία των καταναλωτών». Ενώ επομένως θα διακυβευόταν η επίτευξη του σκοπού της οδηγίας 98/37, αν υπεύθυνοι για την πιστότητα των μηχανών ήσαν και επιχειρηματίες που εμπλέκονται σε μεταγενέστερο στάδιο από ό,τι ο παραγωγός —κυρίως οι εισαγωγείς μηχανών από ένα κράτος μέλος σε άλλο—, η ύπαρξη ευθύνης πλειόνων προ-

11 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1998, για την προσέγγιση της νομοθεσίας των κρατών μελών σχετικά με τις μηχανές (ΕΕ L 207, σ. 1).

12 — Απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2005, C-40/04, Yonemoto (Συλλογή 2005, σ. I-7755, σκέψη 44).

σώπων εν προκειμένω θα εξυπηρετούσε την προστασία του καταναλωτή, αφού θα δημιουργούσε κίνητρα για όλους τους κρίκους της αλυσίδας εμπορίας, προκειμένου να διασφαλίζουν την ακρίβεια των ενδείξεων της ετικέτας και να διευρύνουν τα περιθώρια χειρισμών των καταναλωτών.

45. Αλλά και το άρθρο 1 της οδηγίας 85/374/ΕΟΚ [13] επικεντρώνει την ευθύνη για τα ελαττωματικά προϊόντα καταρχήν στον παραγωγό, καθόσον με τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη τονίζεται ότι μόνο η καθιέρωση της ευθύνης άνευ πταίσματος που παραγωγού επιτρέπει τη σωστή επίλυση του προβλήματος του καταλογισμού των εγγενών στη σύγχρονη τεχνική παραγωγή κινδύνων, που χαρακτηρίζει μια εποχή αυξανόμενου τεχνικού πολιτισμού, όπως η δική μας.

46. Η καταρχήν ευθύνη του παραγωγού δεν ισχύει πάντως απόλυτα, κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 85/374. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της τέταρτης και της πέμπτης αιτιολογικής σκέψης, όπου γίνεται αναφορά στην προστασία του καταναλωτή και προβλέπεται η ύπαρξη αφενός ευθύνης όλων των συμμετεχόντων στην παραγωγική διαδικασία σε περίπτωση που το τελικό προϊόν, ένα συστατικό του ή η χορηγηθείσα πρώτη ύλη παρουσιάζει ελάττωμα και αφετέρου της δυνατότητας του ζημιωθέντος να απαιτήσει την ολική επανόρθωση της ζημίας από καθένα από τα πρόσωπα αυτά. Με το ίδιο πνεύμα, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 85/374 διευρύνει την έννοια του παραγωγού, ώστε να καλύπτει κάθε πρόσωπο που εισάγει στην Κοινότητα ένα προϊόν για πώληση, μίσθωση, leasing ή οποιαδήποτε άλλη μορφή διανομής στα πλαίσια της εμπορικής του δραστηριότητας. Επιπλέον, το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 85/374 προβλέπει τη δευτερογενή ευθύνη του προμηθευτή του προϊόντος στην περίπτωση που είναι αδύνατο να προσδιοριστεί η ταυτότητα του παραγωγού του.

47. Τέλος, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι η οδηγία 85/374 εκδόθηκε με βάση το άρθρο 100 της Συνθήκης ΕΟΚ (στη συνέχεια, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 100 της Συνθήκης ΕΚ, νυν άρθρο 94 ΕΚ) και επομένως αποτελεί οδηγία για την εσωτερική αγορά —και όχι οδηγία με βάση το άρθρο 153 ΕΚ [14].

48. Κατόπιν όλων των ανωτέρω και λαμβάνοντας υπόψη το γράμμα και το πνεύμα της οδηγίας 2000/13, δεν θεωρώ πειστική την άποψη περί αποκλειστικής ευθύνης του παραγωγού του προϊόντος για τις ανακριβείς ενδείξεις στην επισήμανση. Ορθώς, κατά την άποψή μου, η Ισπανική, η Γαλλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση, αλλά και η Επιτροπή, τόνισαν ότι σκοπός της οδηγίας 2000/13 είναι η προστασία του καταναλωτή.

13 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σε θέματα ευθύνης λόγω ελαττωματικών προϊόντων (ΕΕ L 210, σ. 29).

14 — Βλ. συναφώς την απόφαση της 25ης Απριλίου 2002, C-52/00, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 2002, σ. I-3827, σκέψη 14).

Κατά πάγια νομολογία [15], για την ερμηνεία των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο το γράμμα τους, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελούν μέρος.

διαθέτουν στην αγορά να είναι ασφαλή. Ακόμη όμως και στο σημείο αυτό θα μπορούσε να προβληθεί ακριβώς η αντίρρηση ότι η οδηγία 2000/13 δεν περιλαμβάνει καμία τέτοια ρύθμιση.

2. Ευθύνη και άλλων προσώπων που εμπλέκονται στη διαδικασία παραγωγής και εμπορίας ή ενδεχομένως όλων αυτών των προσώπων;

49. Τίθεται επομένως το ερώτημα αν μπορεί να θεωρηθεί ότι γεννάται ευθύνη και άλλων προσώπων που εμπλέκονται στη διαδικασία παραγωγής και εμπορίας ή ενδεχομένως όλων αυτών των προσώπων.

51. Όσον αφορά την επισήμανση των καλλυντικών και των τροφίμων, το ίδιο το Δικαστήριο έχει δεχτεί [17] ότι είναι δυνατόν, για λόγους προστασίας της υγείας, να επιβάλλεται τόσο στον παραγωγό όσο και στον διανομέα του οικείου προϊόντος η υποχρέωση να αποδείξει, σε περίπτωση αμφιβολίας, την ουσιαστική ακρίβεια των πραγματικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στην επισήμανση.

50. Την ευθύνη όλων όσοι εμπλέκονται στη διαδικασία παραγωγής και εμπορίας προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/95/ΕΚ, για τη γενική ασφάλεια των προϊόντων [16]. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι παραγωγοί και οι διανομείς τηρούν τις υποχρεώσεις τους στο πλαίσιο της παρούσας οδηγίας ούτως ώστε τα προϊόντα που

52. Μεταξύ όμως της αποκλειστικής ευθύνης του παραγωγού και της ευθύνης όλων των εμπλεκόμενων στην αλυσίδα παραγωγής και εμπορίας προσώπων θα μπορούσαν κάλλιστα να υπάρχουν ενδιάμεσες λύσεις, όπως δείχνει π.χ. η διαζευκτική απαρίθμηση στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 7, της οδηγίας 2000/13, κατά το οποίο η επισήμανση των τροφίμων περιλαμβάνει υποχρεωτικά το όνομα ή την εμπορική επωνυμία και τη διεύθυνση του κατασκευα-

15 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 14ης Οκτωβρίου 1999, C-223/98, Adidas (Συλλογή 1999, σ. I-7081, σκέψη 23), της 18ης Μαΐου 2000, C-301/98, KVS International (Συλλογή 2000, σ. I-3583, σκέψη 21), της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, C-156/98, Γερμανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-6857, σκέψη 50), της 14ης Ιουνίου 2001, C-191/99, Kvaerner (Συλλογή 2001, σ. I-4447, σκέψη 30), της 10ης Δεκεμβρίου 2002, C-491/01, British American Tobacco (Investments) και Imperial Tobacco (Συλλογή 2002, σ. I-11453, σκέψη 203), και της 13ης Νοεμβρίου 2003, C-294/01, Granarolo (Συλλογή 2003, σ. I-13429, σκέψη 34)· σε όλα αυτά τα χωρία γίνεται παραπομπή και σε άλλες αποφάσεις.

16 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Δεκεμβρίου 2001, για τη γενική ασφάλεια των προϊόντων (ΕΕ 2002, L 11, σ. 4).

17 — Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1999, C-77/97, Unilever (Συλλογή 1999, σ. I-431, σκέψη 35), σχετικά με την επισήμανση των καλλυντικών προϊόντων. Βλ. επίσης τις αποφάσεις της 23ης Ιανουαρίου 2003, C-421/00, C-426/00 και C-16/01, Sterbenz και Haug (Συλλογή 2003, σ. I-1065, σκέψη 38), σχετικά με την επισήμανση των τροφίμων, και της 15ης Ιουλίου 2004, C-239/02, Douwe Egberts (Συλλογή 2004, σ. I-7007, σκέψη 42).

στή ή του συσκευαστή *ή* (η υπογράμμιση δική μου) ενός πωλητή εγκατεστημένου στο εσωτερικό της Κοινότητας.

53. Συναφώς θα ήθελα να επισημάνω ότι η προϊσχύσασα ρύθμιση —δηλαδή η οδηγία 79/112— αποσκοπούσε στη διασφάλιση της πληροφόρησης και της προστασίας του τελικού καταναλωτή των τροφίμων, και συγκεκριμένα ως προς τη φύση, την ταυτότητα, τις ιδιότητες, τη σύνθεση, την ποσότητα, τη διατηρησιμότητα, την καταγωγή ή προέλευση και τον τρόπο παρασκευής ή λήψεως των προϊόντων αυτών [18]. Το στοιχείο αυτό είναι σημαντικό για τον λόγο ότι από την πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/13 συνάγεται ότι η οδηγία αυτή δεν αποσκοπεί στην καθιέρωση καμιάς ριζικά διαφορετικής ρύθμισης, οπότε μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο αλλαγής των προαναφερθέντων σκοπών.

54. Ειδικότερα, το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 7, της οδηγίας 2000/13 έχει ως κύριο στόχο να παρέχεται στον καταναλωτή η δυνατότητα να έρχεται σε επαφή με έναν από τους υπεύθυνους φορείς της παραγωγής ή της εμπορίας των τροφίμων, ώστε να του εκθέτει ενδεχομένως τις θετικές ή αρνητικές παρατηρήσεις του σχετικά με το προϊόν που αγόρασε [19]. Ο στόχος αυτός μπορεί όμως να επιτυγχάνεται μόνο αν οι υπεύθυνοι αυτοί μπορούν να εντοπίζονται εύκολα από τον τελικό καταναλωτή.

55. Συναφώς το Δικαστήριο δέχτηκε, με την απόφαση Dega [20], ότι, ως προς το σημείο αυτό, ο παραγωγός και ο συσκευαστής διαφέρουν από τους πωλητές. Οι πρώτοι είναι καταρχήν σταθεροί και εντοπίζονται εύκολα, οπότε το γεγονός ότι είναι ενδεχομένως εγκατεστημένοι εκτός της Κοινότητας δεν δημιουργεί δυσχέρειες. Αντιθέτως, οι πωλητές είναι γενικώς επιχειρηματίες μικρότερης εμβέλειας και, επομένως, είναι δυσκολότερο να εντοπιστούν, κυρίως εάν είναι εγκατεστημένοι εκτός της Κοινότητας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο κοινοτικός νομοθέτης καθιέρωσε, όσον αφορά την επισήμανση των τροφίμων, διαφορετικούς κανόνες για τους επιχειρηματίες, ανάλογα με το αν πρόκειται για παρασκευαστές ή συσκευαστές, αφενός, ή πωλητές, αφετέρου. Όσον αφορά τους πρώτους, η επισήμανση της συσκευασίας κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 7, της οδηγίας 2000/13 μπορεί να περιλαμβάνει αδιακρίτως τα στοιχεία ενός παραγωγού ή συσκευαστή εγκατεστημένου εντός ή εκτός Κοινότητας, ενώ, για τους δεύτερους, η επισήμανση μπορεί να περιλαμβάνει τα στοιχεία του πωλητή μόνο αν είναι εγκατεστημένος εντός της Κοινότητας.

56. Υπέρ της άποψης ότι, σε περίπτωση πλημμελούς επισήμανσης, ευθύνη δεν έχει μόνο ο παραγωγός συνηγορεί επίσης το

18 — Βλ. τις αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1988, 298/87, Smanor (Συλλογή 1988, σ. 4489, σκέψη 30), και της 17ης Σεπτεμβρίου 1997, C-83/96, Dega (Συλλογή 1997, σ. I-5001, σκέψη 16).

19 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 18 απόφαση C-83/96, σκέψη 17, η οποία αφορούσε την προϊσχύσασα ρύθμιση του άρθρου 3, παράγραφος 1, σημείο 6, της οδηγίας 79/112 και αναφερόταν στην απάντηση της Επιτροπής στην γραπτή ερώτηση E-2170/95 της 28ης Ιουλίου 1995 (ΕΕ C 340, σ. 19).

20 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 18, σκέψεις 18 και 19.

ακόλουθο επιχείρημα που διατύπωσε η Επιτροπή βασιζόμενη στο άρθρο 16 της οδηγίας 2000/13: εφόσον, σύμφωνα με το άρθρο αυτό, επιτρέπεται η αναγραφή των ενδείξεων στην ετικέτα σε γλώσσα διαφορετική από τη γλώσσα του παραγωγού, συνάγεται ευλόγως το συμπέρασμα ότι ο διανομέας του προϊόντος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τη διασφάλιση της τήρησης των κανόνων επισήμανσης, για τη διασφάλιση δηλαδή της δυνατότητας του τελικού καταναλωτή να λαμβάνει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες σχετικά με το πωλούμενο προϊόν σε γλώσσα την οποία να κατανοεί εύκολα· τούτο φυσικά δεν σημαίνει ότι ο διανομέας αυτός αποκτά αυτόματα ευθύνη για την ακρίβεια του περιεχομένου των σχετικών ενδείξεων.

57. Υπέρ της ερμηνείας ότι ευθύνη για την ακρίβεια του περιεχομένου των ενδείξεων που αναγράφονται στην ετικέτα δεν έχει μόνο ο παραγωγός μπορεί επίσης να γίνει επίκληση του κανονισμού 178/2002. Το Δικαστήριο έχει ήδη δεχτεί, σχετικά με άλλο θέμα [21], ότι ο κανονισμός αυτός έχει συμπληρωματική λειτουργία σε σχέση με την οδηγία 2002/46/ΕΚ [22], διότι συνιστά γενική νομική ρύθμιση. Για την κρίσιμη εν προκειμένω οδηγία 2000/13 δεν μπορεί να ισχύει τίποτε το διαφορετικό, αν ληφθεί υπόψη ότι η οδηγία 2000/13 και ο κανονισμός 178/2002 επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό, δηλαδή την προστασία του καταναλωτή στον τομέα των τροφίμων.

58. Κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού 178/2002 [23], οι υπεύθυνοι των επιχειρήσεων τροφίμων και ζωοτροφών εξασφαλίζουν ότι τα τρόφιμα ή οι ζωοτροφές, σε όλα τα στάδια της παραγωγής, μεταποίησης και διανομής μέσα στην επιχείρηση που βρίσκεται υπό τον έλεγχό τους, ικανοποιούν τις απαιτήσεις της νομοθεσίας για τα τρόφιμα οι οποίες αφορούν τις δραστηριότητές τους και επαληθεύουν την ικανοποίηση αυτών των απαιτήσεων.

59. Λόγω επομένως των όλο και στενότερων και περισσότερο διαπλεκόμενων σχέσεων μεταξύ παραγωγών, κατασκευαστών και διανομέων θα πρέπει καταρχήν να υφίσταται μάλλον ευθύνη σε ολόκληρο παρά ατομική ευθύνη [24].

21 — Απόφαση της 9ης Ιουνίου 2005, C-211/03, C-299/03 και C-316/03 έως C-318/03, HLH Warenvertriebs GmbH και Orthica (Συλλογή 2005, σ. I-5141, σκέψεις 36 και 38).

22 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Ιουνίου 2002, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί των συμπληρωμάτων διατροφής (ΕΕ L 183, σ. 51).

23 — Το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού 178/2002 χρησιμοποιείται ως ερμηνευτικό βοήθημα, αλλά δεν έχει άμεσα εφαρμογή ratione temporis στην υπόθεση της κύριας δίκης, διότι δεν άρχισε να ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 65, παρά την 1η Ιανουαρίου 2005.

24 — Βλ. συναφώς και «Guidance on the implementation of articles 11, 12, 16, 17, 18, 19 and 20 of Regulation (EC) n° 178/2002 on general food law», *Conclusions of the Standing Committee on the Food Chain and Animal Health*, I.3.2., Allocation of liability: μολονότι το έγγραφο αυτό δεν έχει τυπικά νομοθετικό χαρακτήρα και, σε περίπτωση διαφοράς, την κρίσιμη τελικά ερμηνευτική εξουσία έχει το Δικαστήριο, αυτό δεν σημαίνει ότι το περιεχόμενό του δεν πρέπει καταρχήν να λαμβάνεται υπόψη σε ερμηνευτικό πλαίσιο.

60. Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι τα άρθρα 2, 3 και 12 της οδηγίας 2000/13 δεν έχουν την έννοια ότι οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τα άρθρα αυτά επιβάλλονται αποκλειστικά και μόνο στον παραγωγό του προσυσκευασμένου τροφίμου. Αντίθετα, είναι δυνατόν να γεννάται ευθύνη όλων όσοι εμπλέκονται στη διαδικασία παραγωγής και εμπορίας.

3. Προϋπόθεση για τη γένεση ευθύνης άλλων προσώπων που εμπλέκονται στη διαδικασία παραγωγής και εμπορίας

61. Προϋπόθεση για τη γένεση ευθύνης για την ακρίβεια του περιεχομένου των ενδείξεων της ετικέτας τροφίμου είναι να μπορεί τουλάχιστον ο ευθυνόμενος να ελέγχει κατά πόσον οι ενδείξεις που αναγράφονται στην ετικέτα είναι ορθές από άποψη περιεχομένου [25].

62. Συναφώς η Lidl Italia τονίζει ορθώς ότι ο διανομέας ενός προϊόντος δεν είναι κατά κανόνα σε θέση να ελέγχει τη διαδικασία παραγωγής των προϊόντων [26].

63. Εντούτοις, δεν αποκλείεται τελείως το ενδεχόμενο να έχει ο διανομέας σε ορισμένες περιπτώσεις αυτή την ικανότητα ελέγχου. Αυτό δεν αμφισβητείται ούτε από τη Lidl Italia, η οποία παρατηρεί ότι ο διανομέας που έχει εμπλακεί στην προηγούμενη διαδικασία συσκευασίας των προϊόντων θα μπορούσε να υπέχει ευθύνη. Συναφώς η Επιτροπή εκθέτει ότι ορισμένοι διανομείς (π.χ. οι μεγάλες αλυσίδες πολυκαταστημάτων) έχουν αρκετή δύναμη για να επιβάλλουν στους παραγωγούς κανόνες ή ποιοτικά κριτήρια που πρέπει να τηρούνται κατά την παραγωγή ή παρασκευή των τροφίμων και των οποίων η τήρηση θα μπορούσε να διασφαλιστεί με προγραμματισμένες αναλύσεις ή με τακτικούς ελέγχους. Εξάλλου, και άλλοι διανομείς προϊόντων είναι κανονικά σε θέση να ελέγχουν αποτελεσματικά, και μάλιστα άμεσα, την ακρίβεια των ενδείξεων που αναγράφονται στην ετικέτα [27].

64. Σε τελική ανάλυση, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εξετάσει αν ο διανομέας του επίμαχου εν προκειμένω οινοπνευματώδους ποτού είναι πράγματι σε θέση να ελέγξει αν οι ενδείξεις που αναγράφονται στην ετικέτα ανταποκρίνονται στον πραγματικό αλκοολικό τίτλο.

25 — Βλ. π.χ. τα εκτιθέμενα σχετικά με το άρθρο 17 του κανονισμού 178/2002 στο προπαρατεθέν στην υποσημείωση 24 έγγραφο, στο σημείο I.2., Implications: «under his/their control».

26 — Στο σημείο αυτό δεν χρειάζεται να εξεταστεί το ζήτημα αν αυτό ισχύει και για τα εμπορεύματα που φέρουν το σήμα του διανομέα, αφού το επίδικο στην υπόθεση της κύριας δίκης εμπόρευμα δεν πωλούνταν υπό το σήμα του διανομέα.

27 — Για παράδειγμα, ορισμένοι μεγαλέμποροι αγοράζουν μεγάλες ποσότητες μη εμφιαλωμένου κρασιού και το εμφιαλώνουν λίγο πριν το πουλήσουν.

V — Πρόταση

65. Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα:

Τα άρθρα 2, 3 και 12 της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, για προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων, δεν έχουν την έννοια ότι οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τα άρθρα αυτά επιβάλλονται αποκλειστικά και μόνο στον παραγωγό του προσυσκευασμένου τροφίμου. Υπάρχει επίσης ανάλογη ευθύνη όλων όσοι εμπλέκονται στη διαδικασία παραγωγής και εμπορίας, υπό την προϋπόθεση πάντως ότι τα πρόσωπα αυτά είναι πράγματι σε θέση να ελέγχουν την ακρίβεια των ενδείξεων που αναγράφονται στην ετικέτα του τροφίμου. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να προβαίνει στις σχετικές διαπιστώσεις των πραγματικών περιστατικών.